

VAI TRÒ CỦA KINH TẾ TƯ BẢN TƯ NHÂN TRONG PHÁT TRIỂN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

Ths. Trịnh Huy Hồng*

Tiến trình đổi mới kinh tế ở Việt Nam đến nay đã trải qua 33 năm. Trong quá trình đổi mới nhiều vấn đề lý luận và thực tiễn ngay từ đầu đã được đặt ra nghiên cứu thảo luận trong đó có vấn đề phát triển kinh tế tư nhân. Nghị quyết Hội nghị lần thứ 5 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XII đưa ra mục tiêu phát triển kinh tế tư nhân trở thành động lực quan trọng trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, phát triển kinh tế tư nhân nhanh, bền vững với tốc độ tăng trưởng cao cả về số lượng, quy mô, chất lượng và tỷ trọng trong tổng sản phẩm nội địa. Trong khuôn khổ bài viết, tác giả đi sâu phân tích tính quy luật của việc phát triển kinh tế tư bản tư nhân - bộ phận quan trọng của kinh tế tư nhân ở nước ta hiện nay.

• Từ khóa: kinh tế, tư nhân, tư bản, thị trường, nhà nước.

The process of economic reform in Vietnam has so far gone through 33 years. During the renovation process many problems the essay and practice were originally discussed and discussed, including the development of the private economy multiply. Resolution of the 5th plenum of the Executive Committee of the Party Central XII made development of private economy become an important driving force in the socialist-oriented market economy, economic development assistance press quickly and sustainably with high growth both in quantity, size, quality and density in gross domestic product. In the framework of the article, the author deeply analyzed regularity tubers developing a private capitalist economy - important parts of the private economy in our country today.

• Keywords: economic, private, capitalist, market, state.

Ngày nhận bài: 1/3/2019

Ngày chuyển phân biên: 11/3/2019

Ngày nhận phân biên: 15/3/2019

Ngày chấp nhận đăng: 19/3/2019

Kể từ khi đổi mới đến nay, thể chế đối với kinh tế tư nhân của nước ta đã có những bước phát triển rõ rệt. Đáng chú ý nhất là sự thay đổi quan điểm về vai trò kinh tế tư nhân đã có sự chuyển biến quan trọng, từ chỗ kỳ thị, coi nhẹ, kinh tế tư nhân đã được thừa nhận là “một trong những động lực” và đến nay “là một động lực quan trọng” để phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam. Kinh tế tư nhân theo nghĩa hẹp là thành phần kinh tế

dựa trên sở hữu tư nhân về tư liệu sản xuất, bao gồm: kinh tế cá thể, tiểu chủ và kinh tế tư bản tư nhân.

Kinh tế cá thể là bộ phận kinh tế dựa trên tư hữu nhỏ về tư liệu sản xuất và sử dụng sức lao động của bản thân người chủ sở hữu tư liệu sản xuất, hay nói cách khác, kinh tế cá thể chính là những người sản xuất hàng hóa nhỏ, họ có tư liệu sản xuất và sử dụng sức lao động của bản thân mình để tạo ra sản phẩm trao đổi trên thị trường.

Kinh tế tiểu chủ là bộ phận cũng dựa trên tư hữu nhỏ về tư liệu sản xuất và có sử dụng lao động làm thuê ở quy mô hạn chế. Trong kinh tế tiểu chủ, bước đầu có sự tách rời giữa người sở hữu tư liệu sản xuất và người lao động, tuy nhiên sự tách rời đó mới ở mức độ sơ khai, ban đầu, thu nhập chủ yếu của kinh tế tiểu chủ vẫn dựa trên sức lao động và tài sản của bản thân người sở hữu tư liệu sản xuất và các thành viên trong gia đình họ, có sự đóng góp của lao động làm thuê nhưng chỉ là một phần nhỏ, không phải là nguồn thu nhập chính.

Kinh tế tư bản tư nhân là bộ phận dựa trên tư hữu lớn về tư liệu sản xuất và sử dụng lao động làm thuê. Kinh tế tư bản tư nhân tồn tại dưới hình thức các doanh nghiệp tư nhân, các công ty trách nhiệm hữu hạn, công ty cổ phần, các tập đoàn kinh tế mà sở hữu tư nhân về vốn chiếm ưu thế. Trong bộ phận này, có sự tách rời rõ rệt giữa người sở hữu tư liệu sản xuất và người lao động; người chủ sở hữu tư liệu sản xuất sử dụng lao động làm thuê để thu lợi nhuận tối đa cho mình.

Trong ba bộ phận của kinh tế tư nhân, bộ phận lớn nhất, chủ yếu nhất, quan trọng nhất của kinh tế tư nhân trong nền kinh tế thị trường là kinh tế tư bản tư

* Trường Đại học Bách khoa Hà Nội

nhân. Theo học thuyết kinh tế của Mác, nhà tư bản là người nắm quyền sở hữu tư liệu sản xuất và sử dụng lao động làm thuê, họ đã bóc lột lao động làm thuê dưới hình thức giá trị thặng dư và thu về lợi nhuận. Lợi nhuận mà các nhà tư bản thu được chẳng qua là hình thức biến tướng của giá trị thặng dư bóc lột của người công nhân, do đó nhà tư bản là người đi bóc lột còn những người lao động làm thuê là người bị bóc lột; quan hệ giữa công nhân và nhà tư bản là quan hệ đối kháng trực tiếp. Để xóa bỏ khỏi sự áp bức bóc lột, những người công nhân phải thành lập một chính đảng cộng sản, tiến hành cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa nhằm xóa bỏ quan hệ sản xuất tư bản chủ nghĩa, xóa bỏ chế độ tư bản chủ nghĩa, xây dựng một xã hội mới không còn tình trạng người bóc lột người, đó là xã hội cộng sản chủ nghĩa mà giai đoạn đầu là chủ nghĩa xã hội. Theo nghĩa đó, kinh tế tư bản tư nhân là bộ phận đối lập với định hướng xã hội chủ nghĩa, là bộ phận cần phải xóa bỏ, cải tạo trong công cuộc xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản.

Tuy nhiên, học thuyết kinh tế Mác cũng phân tích toàn bộ quá trình chuyển đổi từ kinh tế hàng hóa giản đơn sang kinh tế thị trường, và sự phân tích đó khẳng định tính quy luật không thể phủ nhận của kinh tế tư bản tư nhân trong quá trình hình thành và phát triển kinh tế thị trường ở các nước tư bản. Tính quy luật đó được thể hiện ở những điểm sau:

Thứ nhất, so sánh giữa các bộ phận của kinh tế tư nhân, kinh tế tư bản tư nhân là bộ phận có quan hệ sản xuất tiên bộ nhất, có trình độ phát triển cao nhất. So với kinh tế cá thể, tiểu chủ, kinh tế tư bản tư nhân về quy mô sở hữu tư liệu sản xuất lớn hơn; trình độ công nghệ cao hơn; trình độ tổ chức sản xuất chuyên nghiệp và hiệu quả kinh tế cao hơn; và thu nhập của người chủ sở hữu tư liệu sản xuất và người lao động cũng lớn hơn. Chỉ kinh tế tư bản tư nhân mới có thể thực hiện tích tụ tập trung sản xuất quy mô lớn, ứng dụng công nghệ hiện đại, thực hiện phân công lao động sâu sắc và hợp tác hóa chặt chẽ. Kinh tế tư bản tư nhân chính là bộ phận đầu tàu chuyển đổi từ sản xuất hàng hóa nhỏ đi lên sản xuất hàng hóa lớn với năng suất và hiệu quả cao hơn. Một số ý kiến cho rằng, kinh tế cá thể tiểu chủ không có sự bóc lột lao động làm thuê hoặc nếu có thì ở quy mô rất hạn chế cho nên kinh tế cá thể tiểu chủ gần với chủ nghĩa xã hội hơn và cần được khuyến khích phát triển. Tuy nhiên, thực tiễn cho thấy, không thể đi lên chủ nghĩa xã hội với một nền sản xuất nhỏ, lạc hậu được mà cần phải xây dựng chủ nghĩa xã hội với một nền sản xuất lớn, trình độ công nghệ hiện đại, và do đó, cần phải dựa vào kinh tế tư bản tư nhân chứ không thể là kinh

tế cá thể, tiểu chủ được. Hơn thế nữa, tính quy luật của sự phát triển sản xuất là đi từ sản xuất nhỏ đi lên sản xuất lớn, nghĩa là từ kinh tế cá thể tiểu chủ đến kinh tế tư bản tư nhân, chứ không thể làm theo tiến trình ngược lại. Trong học thuyết kinh tế của mình, C.Mác đã chỉ rõ, sự phát triển của kinh tế tư bản tư nhân đã làm phá sản hàng loạt những người sản xuất hàng hóa nhỏ, những người thợ thủ công, đưa họ trở thành những người làm thuê trong guồng máy kinh tế tư bản tư nhân. Thực tiễn phát triển kinh tế tư nhân ở Việt Nam trong thời gian vừa qua cũng thể hiện rõ điều đó. Lúc đầu, vì sợ chệch hướng xã hội chủ nghĩa, chúng ta dè dặt, hạn chế đối với sự phát triển của kinh tế tư bản tư nhân, chỉ khuyến khích phát triển kinh tế cá thể, tiểu chủ dưới hình thức phát triển kinh tế hộ gia đình, các làng nghề truyền thống, nền tiểu thủ công nghiệp địa phương, hạn chế xây dựng những tập đoàn kinh tế tư bản tư nhân quy mô lớn, cho nên đến bây giờ nền kinh tế Việt Nam vẫn chỉ là một nền kinh tế nhỏ bé, manh mún, phân tán hay theo các nhà nghiên cứu kinh tế cho rằng nền kinh tế Việt Nam “mãi không chịu lớn”. Thực tiễn đó càng làm khoảng cách đến chủ nghĩa xã hội ngày càng rộng ra.

Thứ hai, về quan hệ bóc lột. Văn minh bóc lột của kinh tế tư bản tư nhân là dựa trên cơ sở trao đổi ngang giá và phát triển của lực lượng sản xuất: nhà tư bản trả lương cho người công nhân bằng đúng giá trị sức lao động, chứ nhà tư bản không mua rẻ, nhưng nhà tư bản vẫn thu được giá trị thặng dư. Tại sao lại vậy? Đó chính là do sự phát triển của lực lượng sản xuất. Trong học thuyết kinh tế của mình, C.Mác đưa ra 2 điều kiện để sức lao động trở thành hàng hóa: người có sức lao động được tự do về thân thể và họ không có tư liệu sản xuất, buộc phải bán sức lao động để kiếm sống. Hai điều kiện đó mới xét trên phương diện người bán sức lao động (nghĩa là người công nhân) nhưng để sức lao động trở thành hàng hóa thì cần phải có người mua nữa. Chính sự phát triển của lực lượng sản xuất làm cho năng suất lao động tăng cao, người lao động có khả năng tạo ra một lượng giá trị mới lớn hơn giá trị của bản thân, phân đôi ra giữa giá trị mới và giá trị sức lao động đem lại giá trị thặng dư cho nhà tư bản. Chỉ khi đó, nhà tư bản thấy việc mua hàng hóa sức lao động có lợi cho mình thì sức lao động mới trở thành hàng hóa, trở thành đối tượng mua bán trên thị trường. Như vậy, nhà tư bản thu được giá trị thặng dư trong điều kiện tiền lương người công nhân bằng đúng giá trị sức lao động, người công nhân vẫn đủ duy trì cuộc sống, để tái sản xuất ra sức lao động. Nếu so sánh thu nhập của người lao động đi làm thuê với thu nhập của những người

sản xuất hàng hóa nhỏ (nông dân, thợ thủ công) thì thu nhập của người lao động làm thuê cao hơn nhiều. Điều đó chứng tỏ quan hệ bóc lột này là quan hệ tiền bộ, là một bước tiến của lịch sử.

Thứ ba, kinh tế tư bản tư nhân chỉ là hình thức kinh tế lạc hậu, là xiềng xích đối với sự phát triển của lực lượng sản xuất khi lực lượng sản xuất phát triển ở trình độ xã hội hóa cao. C.Mác đã chỉ rõ: khi lực lượng sản xuất phát triển đạt trình độ xã hội hóa cao, không còn phù hợp với cái vỏ tư bản của nó nữa thì bắt đầu một thời kỳ cách mạng. Nhưng ở Việt Nam, trình độ phát triển của lực lượng sản xuất còn thấp (thể hiện ở trình độ công nghệ, trình độ người lao động), sản xuất hàng hóa nhỏ là hình thức kinh tế phổ biến, phần lớn các doanh nghiệp trong nền kinh tế là quy mô nhỏ cho nên kinh tế tư bản tư nhân còn là hình thức kinh tế phù hợp. Vì vậy, chẳng những không cần xóa bỏ kinh tế tư bản tư nhân mà còn cần phải sử dụng kinh tế tư bản tư nhân để thúc đẩy lực lượng sản xuất phát triển. Và chỉ khi lực lượng sản xuất phát triển, chúng ta mới tiến gần đến chủ nghĩa xã hội.

Thứ tư, kinh tế tư bản tư nhân là hình thức kinh tế phù hợp nhất để chuyển từ sản xuất hàng hóa nhỏ lên sản xuất hàng hóa lớn hiện đại. Một là, học thuyết kinh tế Mác chỉ rõ: do theo đuổi mục tiêu lợi nhuận tối đa, nhà tư bản tìm mọi biện pháp để tiến hành cải tiến kỹ thuật, ứng dụng tiến bộ khoa học kỹ thuật mới, thực hiện tích tụ tập trung sản xuất, giành ưu thế trong cạnh tranh... thông qua đó mà hình thành nền sản xuất lớn hiện đại. Hai là, thực tiễn xây dựng chủ nghĩa xã hội ở Liên Xô và Việt Nam trước đây đã khẳng định: xây dựng nền sản xuất lớn bằng kinh tế quốc doanh (kinh tế nhà nước) và kinh tế tập thể (dưới các hình thức hợp tác xã) là không phù hợp, không bền vững vì không có sự phân định trách nhiệm và lợi ích kinh tế giữa các chủ thể kinh tế rõ ràng, do đó không có động lực cho sự phát triển. Nhưng đối với kinh tế tư bản tư nhân, sự phân định trách nhiệm và lợi ích kinh tế giữa các chủ thể rất rõ nét, chính vì mục tiêu lợi nhuận tối đa, các nhà tư bản là cầu nối giữa những người lao động, các nhà quản lý, các nhà khoa học vào một guồng máy tạo ra sản phẩm thỏa mãn nhu cầu người dùng tối ưu với chi phí thấp nhất. Vì vậy, kinh tế tư bản tư nhân là hình thức sản xuất lớn hiệu quả nhất từ trước đến nay.

Như vậy, rõ ràng tính quy luật để xây dựng một nền kinh tế thị trường hiện đại, một nền sản xuất lớn là phải dựa vào kinh tế tư bản tư nhân. Đó là con đường đi mang tính quy luật mà các quốc gia xây dựng và phát triển kinh tế thị trường không thể bỏ

qua. Việt Nam xây dựng chủ nghĩa xã hội từ một nền sản xuất hàng hóa nhỏ lạc hậu cho nên cũng phải dựa vào kinh tế tư bản tư nhân, phát triển kinh tế tư bản tư nhân để phát triển lực lượng sản xuất, xây dựng một nền sản xuất hàng hóa lớn, hiện đại nhằm rút ngắn khoảng cách đi lên chủ nghĩa xã hội. Nói như thế không có nghĩa là kinh tế tư bản tư nhân luôn ngoan ngoãn đi theo chủ nghĩa xã hội, phục vụ chủ nghĩa xã hội. Với bản chất theo đuổi lợi nhuận tối đa, các chủ thể kinh tế tư bản tư nhân có thể làm mọi việc, thậm chí là vi phạm pháp luật, đi ngược lại với chuẩn mực đạo đức để tối đa hóa lợi nhuận cho mình. Để hạn chế những mặt trái này, cần có sự quản lý của nhà nước xã hội chủ nghĩa.

Sự quản lý của nhà nước xã hội chủ nghĩa đối với kinh tế tư bản tư nhân cũng cần nhận thức cho đúng. Sự quản lý đó không phải nhằm hạn chế, cấm đoán, kiểm soát đối với kinh tế tư bản tư nhân, mà là nhằm phát huy ưu thế của kinh tế tư bản tư nhân, tạo điều kiện thuận lợi cho kinh tế tư bản tư nhân phát triển một cách hợp pháp và phù hợp, sử dụng kinh tế tư bản tư nhân để đi lên chủ nghĩa xã hội. Trong bối cảnh phát triển kinh tế thị trường, nhà nước cần sử dụng những công cụ kinh tế, những quy luật thị trường và lợi ích kinh tế để điều chỉnh kinh tế tư bản tư nhân theo định hướng xã hội chủ nghĩa. Trong điều kiện phát huy dân chủ và nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, nhà nước quản lý kinh tế tư bản tư nhân bằng hiến pháp và pháp luật cho nên giải pháp quan trọng là:

Thứ nhất, xây dựng hệ thống văn bản quy phạm pháp luật về kinh tế tư bản tư nhân đầy đủ, rõ ràng, có hiệu lực sao cho một mặt tạo điều kiện thuận lợi tối đa cho sự phát triển kinh tế tư bản tư nhân, mặt khác ngăn chặn kịp thời, có hiệu quả những hoạt động tiêu cực của kinh tế tư bản tư nhân.

Thứ hai, cần xây dựng bộ máy quản lý nhà nước trong sạch, vững mạnh, dân chủ, hiện đại để tránh sự cấu kết, lợi ích nhóm giữa cán bộ quản lý nhà nước và các tập đoàn kinh tế tư bản tư nhân.

Tài liệu tham khảo:

Ban Kinh tế trung ương: Đổi mới doanh nghiệp nhà nước và phát triển kinh tế tư nhân trong giai đoạn hiện nay, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2017.

Bộ Giáo dục và Đào tạo: Giáo trình Những nguyên lý cơ bản của chủ nghĩa Mác-Lênin, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2017.

Đảng Cộng sản Việt Nam: Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2016.

Viện khoa học xã hội nhân văn quân sự: Giá trị lịch sử và ý nghĩa thời đại của chủ nghĩa Mác, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2018.